

Nierówne obywatelstwo oraz transnarodowa mobilizacja polskich, czeskich i ukraińskich Romów w obliczu wojny w Ukrainie

Reakcje społeczne w odpowiedzi na inwazję Rosji na Ukrainę tak w Polsce, jak i Czechach były bezprecedensowe. Przybycie tysięcy ukraińskich uchodźców doprowadziło do niespotykanej w swojej skali oddolnej mobilizacji obu społeczeństw, której celem była pomoc uchodźcom. Pewne ważne zjawiska w obserwowanym procesie pozostały jednak w cieniu. Po pierwsze, Ukraina nie jest krajem etnicznie i kulturowo jednolitym i nie wszystkie osoby uchodźcze odzwierciedlały wyłaniający się urasowiony i genderowy ideał ukraińskiej uchodźczyni. Po drugie, osoby uciekające przed wojną, które nie odpowiadały temu modelowi, jak na przykład ukraińscy Romowie – spotykały się na swojej uchodźczej drodze z dyskryminacją.

W tym projekcie skupiamy się na ich sytuacji, a także na czeskich (i słowackich) i polskich Romach, którzy udzielali pomocy ukraińskim Romom od pierwszych dni trwającej wojny, a których wkład w pomoc uchodźcom jest jednak zagrożony wymazaniem przez działanie homogenizujących praktyk dyskursywnych, polegających na mówieniu o polskiej/czeskiej pomocy. To potencjalnie podważa ich i tak już nierówny społeczny i polityczny status jako obywateli, dodatkowo kwestionując ich przynależność. Dlatego też projekt ten nie tylko wysuwa na pierwszy plan nierówną naturę obywatelstwa w Europie Środkowej i Wschodniej (CEE), ale także to, jak antycyganizm (czyli znormalizowana i akceptowalna forma rasizmu) wpływa na przyjęcie uchodźców.

Projekt realizowany jest w dwóch krajach przez romsko-nieromskie zespoły badawcze z Czech i Polski i ma na celu zwrócenie uwagi na nieoczywistych aktorów strumienia pomocowego, problematyzując dominującą i homogenizującą narodową narrację o "polskiej" lub "czeskiej" pomocy ukraińskim uchodźcom. Niniejszy projekt ma zatem na celu nie tylko udokumentowanie sytuacji ukraińskich, polskich i czeskich Romów w kontekście wojny w Ukrainie, ale odpowie także na szersze pytania dotyczące odmiennych od innych uchodźców doświadczeń Romów uciekających przed wojną, przez pryzmat krytycznych studiów nad obywatelstwem (*Critical Citizenship Studies*). Dodatkowo, i w oparciu o ten nurt teoretyczny, etniczną mobilizację Romów w obliczu wojny postrzegamy jako kontynuację ich walki o równą pozycję społeczną i polityczną w Europie Środkowo-Wschodniej. Metodologicznie prace zespołów badawczych opierają się przede wszystkim na metodach etnograficznych i bazują na ich wieloletnim doświadczeniu prowadzenia badań etnograficznych z Romami w różnych krajach. W projekt zaangażowane będą również osoby, które na co dzień wspierają romskich uchodźców z Ukrainy, jak i sami romscy uchodźcy z Ukrainy.

Celem badaczy jest krytyczne spojrzenie na konsekwencje przecinania się kategorii obywatelstwa i hierarchii rasowych w warunkach przymusowej migracji w Polsce, Czechach i Ukrainie, oraz na działaniach egzekwujących obywatelstwo (*enactments of citizenship*), poprzez które Romowie opierają się dalszej marginalizacji. Poza wkładem w rozwój krytycznych studiów nad obywatelstwem, projekt ten rozwija dyskusję również w obszarze krytycznych studiów romskich oraz krytycznych studiów nad migracjami i rasą w Europie Środkowej i Wschodniej.